

Bojana Globačnik

Raba samostalnika pri gluhih učencih in učencih s polževim vsadkom

Kratki znanstveni članek

UDK: 373.3:612.858.7-057.874

POVZETEK

Polževi vsadki prinašajo korenite spremembe v rehabilitaciji in izobraževanju gluhih oseb, posebej otrok. Zgodnje operacije otrok pri starših upravičeno vzbujajo upanje, da bo njihov otrok po uspešni operaciji in slušno-govorni rehabilitaciji že do vstopa v šolo nadomestil primanjkljaj na govorno-jezikovnem področju. V članku je analizirana raba samostalnika v stavkih pri skupini gluhih učencev in skupini učencev s polževim vsadkom. Obe skupini učencev sta bili v rabi samostalnika dokaj izenačeni. Znotraj starostnih skupin so najboljše rezultate dosegli učenci s polževimi vsadki v drugi starostni skupini (10–12 let). Gluhi učenci brez polževih vsadkov v tretji starostni skupini (12–16 let) so imeli boljši rezultat pri nalogah ostalih sklonov ednine in imenovalnika množine kot učenci s polževim vsadkom. Raziskava kaže na zahteven in postopen proces usvajanja gramatike pri gluhih učencih.

Ključne besede: gluhi učenci, učenci s polževim vsadkom, raba samostalnika v ednini in množini

The Use of Nouns By Deaf Students and Students with Cochlear Implant

Short scientific article

UDK: 373.3:612.858.7-057.874

ABSTRACT

Cochlear implants have fundamentally changed the rehabilitation and education of deaf people, particularly of children. Early operations in children make parents justifiably hopeful that following a successful early surgery and hearing and speech rehabilitation their child will be able to make up for their speech and language deficit by the time they enter school. The article provides an analysis of the use of nouns in sentences by a group of deaf students and a group of students with cochlear implants. The two groups were found to be quite equal in terms of their knowledge of the use of nouns. Out of all the age brackets, the best results were achieved by the students with cochlear implants in the second bracket (10–12 years old), while deaf students without cochlear implants in the third bracket (12–16 years old) achieved better results in tasks involving the nominative case in plural and other cases in the singular grammatical number than students with cochlear implants. The study showed that for deaf students learning grammar is a difficult and gradual process.

Key words: Deaf students, students with cochlear implants, use of nouns in the singular and plural grammatical numbers

Uvod

Na področju novih tehnologij v rehabilitaciji gluhih oseb so največji napredek nedvomno prinesli polževi vsadki. Zato upravičeno predstavljajo velik izziv za

strokovnjake, ki delajo na področju vzgoje in izobraževanja gluhih, in na drugi strani predstavljajo veliko upanje za starše gluhih otrok. Poznano je, da ima od 87 do 95 % gluhih otrok slišče starše (Marschrank, 1993), ki imajo željo in naravno pričakovanje, da njihovi otroci razvijejo enake govorno-jezikovne kompetence, kot jih imajo njihovi slišči vrstniki. V stanju, ko gre za izgubo sluha od rojstva, je razumljivo, da se je skoraj nemogoče naučiti vseh pravil in vseh obrazil za pravilno označevanje med besedami. Sestava in raba sklonov se najlažje in najenostavneje usvajata v zgodnjem otroštvu po slušni poti. Zato je pri otroku tako poudarjena in pomembna zgodnja implantacija polževega vsadka (Geers in Brenner, 2003).

Ena izmed značilnosti gluhotе je redukcija gramatičnosti, ki se kaže v rabi sklonov. Pod usvajanjem gramatike razumemo usvajanje jezikovnega znanja, ki je po svoji naravi abstraktnejše od usvajanja besednega zaklada. Morfološke spremembe besed in njihova raba v stavku omogočajo izražanje sestavljenih pomenov (Svirsky, 2000). Pogosto gluhi »berejo« (čitajo) govor z ustnic (odgledovanje). To pomeni, da prejmejo globalno strukturo izrečenega ter opuščajo poudarke in intonacijo. Zgodnje raziskave o jezikovnem razvoju gluhih segajo v šestdeseta leta prejšnjega stoletja; prva dela je opravil Myklebust, na področju sintakse pa Quigley s sodelavci (Quigley, 1976). Večina raziskav, ki so povezane s polževimi vsadki, se ukvarja s področjem produkcije in percepcije govora. Iz ugotovitev raziskav je sklepati, da je reševanje nalog s področja morfologije samostalnika, tako za gluhe učence kot tiste s polževimi vsadki, povezano s težavami v razumevanju morfoloških in sintaktičnih struktur nasploh (LaSasso, 1987).

Slovenski jezik ima bogato morfologijo samostalnika. Samostalniki imenujejo posamezno ali predstavnike vrste. Imena za posamezno so lastna, za vrstno pa občna (Žagar, 2010). Samostalniki v slovenščini določamo spol, sklon in število. Sklon je oblika samostalniške ali (pridevniške) besede za posebno skladenjsko vlogo. Izraža se večinoma z glasovnimi končnicami (Žagar, 2010). Sklon ugotavljamo predvsem z vprašalnicama *kdo* in *kaj*. Posebnost slovenskega jezika je dvojina, ki gluhim in naglušnim učencem predstavlja še posebej težavo. Pri teh učencih je v besednem izražanju in v pisni obliki pogosto zaznati, da ne poznajo rabe dvojine in zato izražanje omejuje zgolj na ednino ali množino.

Cilj raziskave

Cilj raziskave je bil ugotoviti razlike pri rabi samostalnika v stavkih, in sicer v ednini in množini, med skupino gluhih učencev in učencev s polževim vsadkom.

Metoda dela

Vzorec

Preizkusi za raziskavo so potekali v Centru za sluh in govor Maribor in v Zavodu za gluhe in naglušne v Ljubljani v šolskem letu 2007/08. V raziskavo je bilo vključenih 24 učencev. Podvzorec sta sestavljali dve skupini – prva z 12 gluhih učenci (GL), druga z 12 učenci s polževim vsadkom (PV). Vsaka skupina je bila razdeljena v tri podskupine glede na kronološko starost učencev: v prvi skupini so bili učenci stari od 7 do 10 let, v drugi od 10 do 12 let in v tretji od 12 do 16 let. Skupini učencev sta bili izenačeni glede na starost,

spolno strukturo in stopnjo izgube sluha. Povprečna starost pri skupini gluhih učencev je bila 11,82 leta, pri skupini učencev s polževim vsadkom 11,01 leta. Glede na celoten vzorec je bilo v raziskavo vključenih devet dečkov (37,5 %) in petnajst deklic (62,5 %). Skupini sta bili izenačeni tudi glede na izgubo sluha po Fowlerju ter sta imeli tudi delno podobno variabilnost. Povprečna izguba sluha v skupini gluhih učencev je bila 98,58-%, v skupini gluhih učencev s polževim vsadkom pa 99,5-%. Nobeden od učencev, ki so bili vključeni v raziskavo, ni imel dodatnih motenj. Najmlajši učenec je prejel polžev vsadek pri starosti 2,6 leta in ga je uporabljal 4,6 leta, najstarejši učenec pa je polžev vsadek prejel pri 11,6 leta in ga je uporabljal 5 let. Povprečna starost učencev, ko so dobili vsadek, je bila 5,6 leta, povprečen čas uporabe polževega vsadka je bil 5 let. Povprečen čas uporabe polževega vsadka je bil pri prvi starostni skupini (7–10 let) 4,5 leta, pri drugi starostni skupini (10–12 let) 5,5 leta in pri tretji starostni skupini (12–16 let) 6,3 leta.

Statistična obdelava

Podatki so prikazani na ravni deskriptivne statistike, za ugotavljanje razlik med skupinama smo uporabili t-preizkus za neodvisne vzorce.

Testni material

Naloge za ugotavljanje morfologije samostalnika so zajemale sklone konkretnih – stvarnih imen za vse tri spole. Vsaka skupina nalog je bila sestavljena iz sedmih nalog (stavkov) za posamezno obliko sklona: nominativ ednine (NE), ostale sklone ednine (OSE), nominativ množine (NM) in ostale sklone množine (OSM). Za vsako nalogo so bile na voljo po štiri izbire odgovorov. Pred vsako vajo sta bili z učencem opravljeni po dve poskusni vaji. Skupno število nalog za področje morfologije samostalnika je bilo 28, kar je predstavljal maksimalno število pravih odgovorov.

Rezultati in interpretacija

V stanju, kot je izguba sluha od rojstva, se je težko naučiti vseh pravil in obrazil za pravilno označevanje med besedami. Sestava in raba sklonov se najlažje in po naravni poti usvajata v zgodnjem otroštvu po slušni poti. Analiza v preglednici 1 je usmerjena na prikaz osnovnih statističnih pokazateljev rabe sklonov, ki so definirani v štirih variabljah: nominativu ednine (NE), ostalih sklonih ednine (OSE), nominativu množine (NM) in ostalih sklonih množine (OSM).

Preglednica 1: Aritmetične sredine doseženih točk gluhih učencev in učencev s polževimi vsadki treh starostnih skupin v NE, OSE, NM in OSM

Sklon	Učenci N GL 12 PV 12	1. starostna skupina	2. starostna skupina	3. starostna skupina
		\bar{x} 4 4	\bar{x} 4 4	\bar{x} 4 4
NE	GL	5,25	5,75	5,50
	PV	6,25	6,75	5,50
OSE	GL	4,50	6,25	6,50
	PV	5,25	6,00	5,25

Sklon	Učenci N GL 12 PV 12	1. starostna skupina	2. starostna skupina	3. starostna skupina
		\bar{x} 4 4	\bar{x} 4 4	\bar{x} 4 4
NM	GL	5,00	7,00	6,25
	PV	5,50	7,00	5,00
OSM	GL	5,00	5,75	3,75
	PV	5,00	6,00	4,25

Do razlik v rabi nominativa ednine (NE) med skupinama gluhih učencev in učencev z vsadki prihaja v prvi in drugi starostni skupini, v katerih so učenci s polževimi vsadki uspešnejši. To se povezuje z zgodnjo implantacijo učencev. V prvi in drugi starostni skupini so učenci vsadek prejeli v starosti od dveh do treh let in so ga uporabljali več kot štiri leta, v tretji starostni skupini so učenci prejeli vsadek od sedmega do enajstega leta in so ga uporabljali od pet do devet let. Učenci z vsadki v tretji starostni skupini so dobili vsadek pozno in kljub dolgi uporabi so pri nalogah nominativa ednine (NE) dosegli slabši rezultat v primerjavi z učenci prve in druge starostne skupine.

Po raziskavi centra Suvag (Paškvalin, 2010) se rezultati rehabilitacije pokažejo šele po treh letih uporabe polževega vsadka, kar izkazujejo dobljeni rezultati. Za hitrejši govorno-jezikovni razvoj so nujni povezanost s socialnim okoljem že takoj od rojstva (Marjanovič Umek, 2011), čim zgodnejša vsaditev polževega vsadka ter vključitev čim manjših gluhih otrok v takojšnjo zgodnjo obravnavo (Pajk, 2015).

V prid zgodnji implantaciji polževega vsadka govori raziskava za nemško in nizozemsko govorno področje, s katero so dokazali, da predšolski otroci tri leta po implantaciji v veliko večji meri rabijo množino samostalnika kot njihovi gluhi vrstniki (Laaha, Blineder in Glillis, 2015). Druga raziskava (Amemiya in Goulart, 2013), v kateri so primerjali gluhe (uporabnike znakovnega jezika) in sliščece vrstnike, stare med 8 do 11 leti, je pokazala, da ne obstajajo pomembne razlike v rabi samostalnika med primerjanima skupinama otrok. Rezultati raziskave s področja besednega zaklada (Globačnik, 2010) kažejo, da učenci obeh skupin dosegajo boljše rezultate pri rabi sklonov samostalnika kot na področju besednega znanja.

Pri ostalih sklonih ednine (OSE) in nalogah nominativa množine (NM) so bili v tretji starostni skupini nekoliko uspešnejši gluhi učenci. Predvidevamo, da so rezultati povezani s sistematičnim in metodično načrtovanim učenjem gluhih v specializiranih ustanovah za gluhe, v kateri se učenci tretje starostne skupine izobražujejo od predšolskega obdobja. Podobni raziskavi o rabi samostalnika, prva je bila narejena za hrvaški jezik (Bradarić Jončić, 2010), druga na Nizozemskem (Hammer, 2010), sta prav tako pokazali, da je pri gluhih raba samostalnika najpravilnejša v nominativu ednine in množine. To sta prva sklona, ki se jih gluhi naučijo in si ju najbolj zapomnijo ter pogosto rabijo, tudi če gramatikalno nista uporabljena.

V tretji starostni skupini izstopajo slabši dosežki v primeru ostalih sklonov množine (OSM) pri obeh skupinah učencev, kar je pri učencih s polževimi vsadki lahko odraz kasnejše vsaditve vsadka, pri gluhih učencih pa je povezano z razvojnim obdobjem pubertete in uporabo kretnje. Iz prakse je poznano, da mnogi učenci, tudi tisti, ki pred puberteto niso uporabljali kretnje, v puberteti to uporabljajo. V tem obdobju sta v ospredju vrstniško druženje in hitrejša izmenjava informacij. Povsem brez uporabe

kretnje poteka komunikacija v sliščem domačem okolju in pri dobro rehabilitiranem učencu s polževim vsadkom.

Avtor teorije o kritičnem obdobju za usvajanje jezika Eric Lenneberg navaja, da se lahko prvi jezik in njegove zakonitosti usvojijo le v določenem življenjskem obdobju (Stančić, 1994). To obdobje je po njegovem od drugega leta starosti do pubertete. Meje tega obdobja so povezane z izgubo prilagodljivosti in reorganizacijo v možganih, ko obdobje plastičnosti mine. Lahko sklepamo, da gluhi učenci in učenci z vsadki v puberteti dosežejo določeno raven jezikovnega znanja, po tem obdobju pa jezikovno počasneje napredujejo.

Preglednica 2: Izid t-preizkusa razlik med gluhiimi učenci in učenci s polževim vsadkom v NE, OSE, NM in OSM

Naloga	Skupina	Število n	Aritmetična sredina \bar{x}	Standardni odklon s	Preizkus homogenosti varianc		Preizkus razlike aritmetičnih sredin	
					F	p	t	p
NE	GL	12	5,50	1,732	3,667	0,069	1,146	0,264
	PV	12	6,17	1,030				
OSE	GL	12	5,42	1,782	2,808	0,108	-0,133	0,895
	PV	12	5,50	1,243				
NM	GL	12	6,08	1,311	0,603	0,446	0,389	0,701
	PV	12	5,83	1,801				
OSM	GL	12	4,83	2,081	5,182	0,033	-0,347	0,733
	PV	12	5,08	1,379				

V primeru OSM predpostavka o homogenosti varianc ni upravičena ($p = 0,33$), zato je naveden rezultat iz aproksimativne metode t-preizkusa; v vseh drugih je izid običajnega t-preizkusa, ker je zagotovljen pogoj homogenosti varianc pogoj zanj ($p \geq 0,005$). Vsi rezultati kažejo, da med skupinama učencev ni statističnih razlik v nobenem od zajetih kriterijev.

Z vidika NE, OSE, NM in OSE so gluhi učenci in učenci s polževimi vsadki dosegli precej podobne dosežke. Izpostavljamo zgolj NE, pri katerem so nekoliko uspešnejši učenci s polževim vsadkom.

Ob raziskavi velja izpostaviti, da je bila narejena na majhnem vzorcu učencev. Za današnjo prakso velja, da gluhi otroci dobijo vsadek že v prvem letu starosti. To jim daje realne možnosti za bolj primerljiv govorno-jezikovni razvoj z vrstniki enake starosti. Zato velja s podobnimi raziskavami nadaljevati, saj bodo le-te pokazale dejanski napredek učencev z vsadki v primerjavi z gluhiimi učenci.

Zaključek

Rezultati nalog s področja rabe samostalnika v štirih skupinah sklonov kažejo na to, da je usvajanje slovničnih pravil za obe skupini učencev, vključenih v raziskavo, verjetno zahteven proces. Ugotovitev raziskave je, da so imeli vsi učenci, tako gluhi kot tisti s polževim vsadkom, podobne težave. Majhne statistične razlike med obema skupinama kažejo na podobne težave v načinu organizacije sprejetih informacij, na težave v povezovanju že obstoječega jezikovnega znanja in besednega zaklada ter na pomen zgodnje implantacije polževega vsadka in intenzivnosti dela z majhnimi otroki. Boljše dosežke pri vseh sklonih so v povprečju dosegli učenci s polževimi vsadki, razen pri ostalih sklonih množine, kjer so bili z gluhiimi izenačeni.

Sklepamo lahko, da se pri gluhih dogajajo kvalitativno različni procesi v usvajanju jezika. V tem delu nam v prid govori teorija uma, ki pri otrocih z različnimi primanjkljaji (tudi pri gluhih) zaradi težav v interakciji z okoljem kasni (Villanueva, Clemente in Garcia, 2000). V tem dejstvu lahko iščemo nove poti in načine za kakovostnejšo obravnavo gluhih otrok. Glede na to, da se je večina gluhih učencev vključevala v specializirane ustanove za gluhe in večina učencev s polževim vsadkom v redne šole, je mogoče sklepati, da je delo v specializiranih ustanovah za gluhe metodično in didaktično prilagojeno in postopno. Tudi v prihodnje je pomembno razvijati longitudinalne študije na področju izobraževanja gluhih otrok in otrok s polževim vsadkom, s poudarkom na raziskovanju govora pri mlajših otrocih, ki so dobili polžev vsadek.

Bojana Globačnik

The Use of Nouns By Deaf Students and Students with Cochlear Implant

Cochlear implants represent a great challenge for all who work in the area of medical rehabilitation and educational treatment in the sense of developing language and speech skills. The implants justifiably raise hope of parents that with early implant and adequate hearing and speech treatment by entering school their child will have attained the level of language and speech skills of his or her hearing peers. One of the characteristics of deafness is the reduction of grammaticality manifested, inter alia, in inadequate and incorrect use of nominal declensions.

The research was conducted on a sample of 24 pupils, divided into two subgroups of 12 pupils each, one representing deaf pupils and the other pupils with cochlear implants. Regarding age, gender structure, and the degree of hearing loss both groups were equalised. By chronological age each group was divided into three subgroups. None of the children had any additional disabilities that would represent contraindication for implantation. In the group of implanted children the criterion was no less than two years of implant use.

The tasks for determining the knowledge of morphology of the noun included declensions of concrete, common names for all the three genders in the singular and in the plural. Each cluster of tasks consisted of seven items (sentences) for each individual case form: nominative singular, other declensions in the singular, nominative plural and other declensions in the plural, where the students were asked to fill in the correct use of the case. Total number of items was 28, which also represented the maximum possible number of correct answers.

Deaf students, as well as those with cochlear implants who attended different schools (mainstream schools and specialised institutions for deaf children) had similar difficulties determining the right nominal case; students with cochlear implant achieved slightly better results. Both groups of students were equalised in the use of the noun, especially of the noun in the nominative singular.

Looking at the statistical analysis of the use of all the cases by deaf students and students with cochlear implants we see the results they achieved show us very similar pictures.

Within all the age brackets, the best results were achieved by the students with cochlear implants in the second bracket (under 12 years), while deaf students without cochlear implants in the third bracket (under 16 years) achieved better results in tasks involving the other cases in singular and in plural compared to students with cochlear implant.

The research shows how complex the process of the acquisition of grammatical rules in Slovene language is both for deaf pupils and those with cochlear implant, who had similar difficulties in the use of nouns in the singular and in the plural. All students with implants attended regular schools and therefore received more speech incentives, while deaf students attended specialised schools for the deaf.

The results of this research support the assumption of qualitatively different processes in language acquisition by the deaf pupils and emphasise the significance of early cochlear implantation. The research indicates similar processes of language acquisition of students with cochlear implant. The practical value of the research is manifested in the findings on the basis of which we can suggest practice-oriented strategies of treatment of both groups of students – deaf ones and those with cochlear implant. In this way we undoubtedly want to encourage the emergence of longitudinal studies in the field of education of all deaf children.

LITERATURA

- Cris, A. in Goulart, I. (2013). Use of nouns and verbs in the oral narrative of individuals with hearing impairment and normal hearing 5 – 11 years old. *Sao Paulo Medical Journal*, 131 (5), 289–295.
- Bradarić Jončić, S., Čohan, I. in Mohr, R. (2010). Ovladanost imeničkom morfoloģijom u slušno oštećenih osnovnoškolaca. V M. Brumec (ur.), *Zbornik referatov 4. posveta o rehabilitaciji oseb s polževim vsadkom z mednarodno udeležbo* (str. 65–66). Maribor: Center za sluh in govor Maribor.
- Geers, A. in Brenner, C. (2003). Factors associated with development of speech perception skills in children implanted by age five. *Ear hear*, 24 (1), 24–35.
- Globačnik, B. (2010). Besednjak gluhih učencev in gluhih učencev z vsadki. V M. Brumec (ur.), *Zbornik referatov 4. posveta o rehabilitaciji oseb s polževim vsadkom z mednarodno udeležbo* (str. 69–72). Maribor: Center za sluh in govor Maribor.
- Hammer, A. (2010). *The aquisition of verbal morphology in Cochlear Implanted children*. Utrecht: Utrecht University Library.
- Laaha, S., Blineder, M. in Glillis, S. (2015). Noun plural production in preschoolers with early CI: An experimental study of Dutch and German. *International Pediatr Otorhinolaryngology*, 79 (4), 561–569.
- LaSasso, C. (1987). Survey of reading instruction for hearing-impaired students in the USA. *The Volta Review*, 89 (1), 85–98.
- Marjanovič Umek, L. (2011). Vloga jezika in socialnih kontekstov pri razvoju mišljenja in oblikovanju znanja. *Sodobna pedagogika*, 2 (1), 68–100.
- Marschrank, M. (1993). *Deaf Children. Psychological Development of Deaf Children*. New York: Oxford University Pres.
- Pajk, D., Jahjefenović, A., Battelino, S., Kastelic, A. in Plesničar, D. (2015). *Polžev vsadek: ko slušni aparat ni več dovolj*. Ljubljana: Zveza društev gluhih in naglušnih Slovenije.
- Paškvalin, M. in Dulčić, A. (2005). *Umjetna pužnica: verbotonalni pristup*. Zagreb: Poliklinika Suvag.

- Peterson, C. in Siegel, M. (1995). Deafness, conversation and theory of mind. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 36 (2), 459–474.
- Pribanić, L. (1998). *Jezički razvoj djece oštećene sluha* (Doktorska disertacija). Edukacijsko rehabilitacijski fakultet, Zagreb.
- Stančić, V. (1994). *Jezič, govor, spoznaja*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Svirsky, M. (2000). Language Development in Profoundly Deaf Children with CI. *Psychological Science*, 11 (2), 153–158.
- Villanueva, L. B., Clemente, R. A. E. in Garcia, F. J. B. (2000). Theory of mind and peer rejection at school. *Social Development*, 9 (1), 271–283.
- Quigley, S., Montanelli, P., Dale, S. in Wilbur, R. (1976). Some aspects of the verb system in the language of deaf students. *Journal of Speech and Hearing Research*, 19 (2), 536–550.
- Žagar, F. (2010). *Slovenska slovnica za vsak dan*. Celje: Celjska Mohorjeva družba, Društvo Mohorjeva družba.